

(ਸਟੈਂਡਰਡ ਨਰ ੨)

੨੦੪੨ ਫਿਲਮ 'ਸਟੈਂਡਰਡ'

V. Singh	26/8/46.	ਸੋਰਟਿੰਗ	<u>6</u>
Alana			<u>13</u>
		9	
		32	

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਿੰਘ
੨੦੪

1944

ਮੁਦਲੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ

ਇਹ ਨਾਵਲ ਮੇਰੀ ਲਿਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਟਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਉਂ ਕਹਿ ਲੈਣਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਗੀਤ ਅਪਣਾ ਆਕਾਰ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਬਾਹਰਲੇ ਨਕਸ਼ ਵਟਾ ਕੇ ਨਾਵਲ ਬਣ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਇਸ “ਸਮੁੱਚੇ - ਕੁਝ” ਦੀ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵਿਚਲੀ ਵਿਚਲੀ ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦੀ ਝਲਕ ਜਿਹੀ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਇਕ ਕਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯੁਮਲੀਆਂ ਤੁਕਬੰਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਭੱਸ ਮੈਨੂੰ ਕਦੋਂ ਪਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਦਾਅ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਅੱਖ ਗੁਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਦੀ ਹੈ - ਕਦੋਂ ਮੇਰੇ ਖਮੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧੰਦਲੇ ਜਹੇ ਨਕਸ਼ ਮੇਰੀ ਯਾਦ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਂਭੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਗੌਰਨਮੈਂਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਜਿਹਲਮ ਵਿਚ ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕਬੰਦੀ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਲਿਖੀ ਸੀ, ਓਸੇ ਦਿਹਾੜੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਾਲੇ ਟੁੰਡੀ ਉਂਗਲ ਵਾਲੇ ਮਾਸਟਰ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜ ਕਿ ਛੇ ਬੈਂਤ ਪਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਸ ਸੋਹਣੇ - ਸਵਾਗਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹਥ ਚਲਊਂ ਚਲਊਂ ਕਰ ਉਠਦੇ ਨੇ ਤੇ ਤਲੀਆਂ ਉਤੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਸਲਾਟਾਂ ਮੈਨੂੰ ਓਵੇਂ ਹੀ ਉਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗਲ ੧੯੧੮ ਦੀ ਹੈ।

ਮੁਢਲੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ

ਇਹ ਨਾਵਲ ਮੇਰੀ ਲਿਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਟਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਉਂ ਕਹਿ ਲੈਣਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਗੀਤ ਅਪਣਾ ਆਕਾਰ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਬਾਹਰਲੇ ਨਕਸ਼ ਵਟਾ ਕੇ ਨਾਵਲ ਬਣ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਇਸ “ਸਮੁੱਚੇ – ਕੁਝ” ਦੀ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵਿਚਲੀ ਵਿਚਲੀ ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦੀ ਝਲਕ ਜਿਹੀ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਇਕ ਕਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯੁਮਲੀਆਂ ਤੁਕਬੰਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਝੱਸ ਮੈਨੂੰ ਕਦੋਂ ਪਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਦਾਅ – ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਅੱਖ ਗੁਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਦੀ ਹੈ – ਕਦੋਂ ਮੇਰੇ ਖਮੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧੰਦਲੇ ਜਹੇ ਨਕਸ਼ ਮੇਰੀ ਯਾਦ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਂਭੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਗੌਰਨਮੈਂਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਜਿਹਲਮ ਵਿਚ ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕਬੰਦੀ – ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਲਿਖੀ ਸੀ, ਓਸੇ ਦਿਹਾੜੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਾਲੇ ਟੁੰਡੀ ਉਂਗਲ ਵਾਲੇ ਮਾਸਟਰ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜ ਕਿ ਛੇ ਬੈਂਤ ਪਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਸ ਸੋਹਣੇ – ਸਵਾਗਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹਥ ਚਲਊਂ ਚਲਊਂ ਕਰ ਉਠਦੇ ਨੇ ਤੇ ਤਲੀਆਂ ਉਤੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਸਲਾਟਾਂ ਮੈਨੂੰ ਓਵੇਂ ਹੀ ਉਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗਲ ੧੯੧੮ ਦੀ ਹੈ।

ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਉਥੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਚਾਅ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ੌਕ ਜੋੜੇ-ਦੇ-ਜੰਮ ਜਾਪਦੇ ਨੇ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਲੁਰੇ ਤੋਂ ਜਵਾਨ ਹੋਏ, ਇਹੋ ਜਹੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਜਿਥੋਂ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਮੰਗ ਕੇ, ਖੋਹ ਕੇ — ਤੇ ਏਥੋਂ ਤੀਕ ਕਿ ਚੁਰਾ ਕੇ ਵੀ — ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੁਭਾਗ-ਵਸ ਮੇਰਾ ਇਹ ਝੱਸ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਸਨੇਹੀ ਸਰਦਾਰ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਵੱਡੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਨਾਵਲੀ ਸਵਾਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਟੈਕਟ, ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ, ਸਰਦਾਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ “ਸ਼ਹੀਦ” ਆਦਿ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨਾਵਲ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ, ਤੇ ਮਗਰ ਲਗ ਪਿਆਂ ਝਟ ਮੁਕ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵਧੀ ਹੋਈ ਸਵਾਦ-ਭੁਖ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਮੀ ਹੁੰਦੀ, ਸੁੰਦਰੀ, ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਤੀ ਪਿਆਰ, ਆਦਿ ਮੇਰੀਆਂ ਉਦੋਂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੇ।

ਕਿਤੋਂ ਸੁਣਿਆਂ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬੜੀਆਂ ਨੇ, ਸ਼ੌਕ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚੰਦਰ ਕਾਂਤਾ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਆਦਿ ਦਾ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਸੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੜ੍ਹ ਮਾਰੀਆਂ, ਇਹ ਤਲਿਸਮੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਤਕ ਮੇਰਾ ਸਵਾਦ ਬਣੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੇਰੀ ਹਿੰਦੀ ਰਵਾਂ ਹੋ ਗਈ।

ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਦਸ ਪਈ ਜਿਥੋਂ ਤੀਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਣੂਆ ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹਥ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਸਨ ਉਥੋਂ ਤਕ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਮਾਰੀਆਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਮੁਨਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ, ਮਹਾਸ਼ਾ ਸੁਦਰਸ਼ਨ, ਰਤਨ ਨਾਥ ਸਰਸਾਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਚੋਖਾ ਸਾਰਾ

ਬੰਗਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਇਹ ਸਵਾਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਲਲਚਾਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਾਹਲੀਮ — ਮਸਾਂ ਦਸਵੀਂ ਤਕ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਥਰਡ ਡੀਵੀਅਨ — ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਐਕੜ ਬਣ ਖਲੋਤੀ, ਨਿਰਾਸ ਹੋਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਵਾਦ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੁਟ ਪਿਆ, ਜਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਰਕੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕੁਝ ਪਿੜ ਪੱਲੇ ਪੈਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਵੀ ਚੋਖੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਵਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈਆਂ।

ਪਾਠਕ ਦੀ ਪੁਸਤਕ-ਚੋਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਧੇਰਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਸਵਾਦ ਅਜੇ ਡੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ ਉਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਜੀ ਕਰ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਦੋਹਾਂ ਜੀਭਾਂ ਤੋਂ ਸਲਾਘਾ ਸੁਣੀ ਉਹੀ ਕਿਤੋਂ ਲੈ ਪੜ੍ਹੀ।

ਪਰ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਇਕ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਹੀ ਫਿੱਕੀ ਫਿੱਕੀ ਤੇ ਅਲੂਣੀ ਸਿਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਉਹਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, “ਓ ਜੀ! ਕਿਆ ਕਹਿਣੇ” “ਮੁਕਾਇ ਬਿਨਾਂ ਛੱਡਣ ਤੇ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ” “ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਲਮ ਚੁੰਮਣ ਤੇ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ” “ਨੀਂਦਰ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ” ਆਦਿ, ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਉਹ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਸਵਾਦ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪਕੇਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਦੀ ਪਰਖ-ਸ਼ਕਤੀ ਜਵਾਨ ਤੇ ਸੂਝ ਬਾਲਗ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਤਾਬ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਉਹਨੂੰ ਬਦੇ ਬਦੀ ਸਲਾਹੁਣ ਨੂੰ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਡੇਰੀ ਸੁਹਰਤ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਲਾਹ ਛੱਡਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਤੇ ਧਿੰਗੋਜ਼ੋਰੀ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ

TO READ THE ENTIRE BOOK PLEASE CONTACT US:

whatsapp: +92-3160770117

email: worldcentreforpunjabi@gmail.com

World Centre for Punjabi, Lahore, Pakistan.